

92: L. T. Reicher.

IN MEMORIAM

DR. LODEWIJK THEODORUS REICHER

(geboren 16 April 1857, overleden begin Mei 1943).

„Cette coïncidence a été, pour moi, l'origine d'une amitié qui, j'espère, se prolongera longtemps," schreef van 't Hoff in 1884¹⁾ naar aanleiding van de overeenstemming gevonden tusschen de door hem berekende overgangstemperatuur bij rhombische $S \rightleftharpoons$ monokline S en de door Reicher experimenteel bepaalde waarde van deze temperatuur²⁾.

Deze vriendschap heeft van 't Hoff in de 27 jaren, die hem nog vergund waren, menigmaal geuit, o.a. in het artikel dat hij aan Reicher wijdde ter gelegenheid van diens 25-jarig doctoraat³⁾. Het getuigt van groote dankbaarheid jegens zijn assistent en vriend en kenschetst ook deze menselijke zijde van van 't Hoff. Het eindigt met: „Maar het is vooral de volkomen toewijding in de moeilijkste tien jaren van mijn leven, die het beeld van Lodewijk Theodorus Reicher voor mij altijd in de beste herinnering doet zijn.”

Ook in mijn herinnering aan Reicher, dien ik gedurende meer dan een halve eeuw het voorrecht had mijn vriend te mogen noemen, komen diens betrouwbaarheid en de hartelijkheid, mij steeds betoond, in de eerste plaats naar voren.

Mijn kennismaking met Reicher dateert van den voor mij gedenkwaardigen dag in September 1890, toen ik als student voor 't eerst van 't Hoff's oude laboratorium aan den Groenenburgwal⁴⁾ binnentrad en door Reicher, die daar — naast Dr. Ch. M. van Deventer⁵⁾ — assistent was, aan mijn toekomstigen leermeester werd voorgesteld in diens privé-laboratorium.

Onder Reicher's leiding verrichtte ik het voorgeschreven experimenteel-chemische werk. In het nieuwe laboratorium aan de Nieuwe Prinsengracht, dat in September 1891 werd geopend⁶⁾, mocht ik, in afwisseling met meer wetenschappelijk werk⁷⁾, hem helpen bij praktische onderzoeken die hem van particuliere zijde werden opgedragen. In dat laboratorium kreeg ik in Reicher's zitkamer een exemplaar van van 't Hoff's in 1884 verschenen „Etudes de dynamique chimique” in handen, dat op menige bladzijde Reicher's naam vermeldt en dat voor mij een nieuwe wereld opende. Het is voor mij nog steeds een kostbaar bezit.

¹⁾ J. H. van 't Hoff, *Etudes de dynamique chimique*; Amsterdam, F. Muller & Co., 1884, 160, 202.

²⁾ L. Th. Reicher, *Dissertatie* 13 Juli 1883, *Rec. trav. chim.* 2, 246 (1883); *Z. Kryst.* 8, 593 (1884). Zie over de berekening in verband met nieuwe gegevens H. R. Kruyt, *Chem. Weekblad* 8, 643 (1911) en de daar vermelde literatuur.

³⁾ J. H. van 't Hoff, *Lodewijk Theodorus Reicher* (13 Juli 1883—13 Juli 1908), *Chem. Weekblad* 5, 517 (1908).

⁴⁾ Zie over dit laboratorium: W. P. Jorissen en L. Th. Reicher in „J. H. van 't Hoff's Amsterdamer Periode 1877—1895”; Den Helder, C. de Boer Jr., 1912.

⁵⁾ Zie over hem *Chem. Weekblad* 6, 1005 (1909).

⁶⁾ Met een rede van Prof. J. W. Gunning, *Propria Cures* 30 Sépt. 1891; zie ook *Chem. Weekblad* 38, 535 (1941).

⁷⁾ Zie *Neues Jahrb. Min. Geol. Pal.* 1, 82 (1894); *J. prakt. Chem.* 51, 102 (1895); *Ber.* 28, 2020 (1895); *Z. physik. Chem.* 17, 49 (1895).

Maar reeds twee maanden na mijn. kandidaats-examen werd Reicher benoemd tot chemicus-botanicus en chef van het chemische laboratorium van den Gemeentelijken Gezondheidsdienst te Amsterdam (15 Mei 1893). Gelukkig maakte deze benoeming geen einde aan onze samenwerking. In den zomer van 1894 assisteerde ik Reicher, die een studiereis naar Leipzig had gemaakt en zich bij Stohmann op de hoogte had gesteld van diens methodes voor de bepaling van verbrandingswarmten, bij die van nikkelkooloxyde⁸⁾. Daarna hebben wij in volgende jaren menigen vacantedag gebruikt, om onderzoeken in verschillende richtingen uit te voeren⁹⁾, het laatst in 1903.

REICHER omstreeks 1900.

Maar intusschen was ook op ander gebied samenwerking ontstaan, nl. bij het redigeeren van het Scheikundig (later Chemisch) Jaarboekje, sedert 1899, bij de redactie van het Tijdschrift voor toegepaste scheikunde en hygiëne (van 1900 tot Oct. 1903), bij de voorbereiding van de oprichting (15 April 1903) der Nederlandsche Chemische Vereeniging, en de eerste zeven jaren van het Chemisch Weekblad (Oct. 1903 tot Dec. 1910). Over dit alles kan men bijzonderheden vinden in het Jubileumnummer van genoemd Weekblad, verschenen op 17 Juli 1928. Ook Reicher stelde daar zijn herinneringen te boek¹⁰⁾. Dat hij in het eerste Algemeen Bestuur onzer Vereeniging zitting heeft gehad, spreekt van zelf.

Onze laatste gezamenlijke publicatie verscheen kort na van 't Hoff's overlijden (1911) onder den titel „J. H. van 't Hoff's Amsterdamer Periode”, een boek in dankbare herinnering aan onzen leermeester geschreven.

De eerste drie moeilijke jaren (1893—1896), die Reicher als hoofd van het laboratorium van den Gemeentelijken Gezondheidsdienst doorleefde, zijn

⁸⁾ *Werken Genootsch. t. b. v. natuur-, genees- en heekl.* 1895, *Maandbl. v. Natuurwetensch.* 1894.

⁹⁾ *Z. physik. Chem.* 21, 383 (1896); 31, 142 (1899); *Arch. néerl.* 1900; *Chem. Ztg.* 26, No. 99 (1902); *Z. Farben- u. Textilchem.* 2, Hefte 8 u. 22 (1902); *Tijdschr. toegep. sch. en hyg.* 6, *Hand. Vlaamsch Nat. Geneesk. Congr.* 1903; *Z. Farben- u. Textilchem.* 1903.

¹⁰⁾ L. Th. Reicher, *Chem. Weekblad* 25, 344 (1928).

geschetst door Prof. Saltet¹¹⁾). De verslagen, door hem en zijn opvolger, Dr. H. G. Ringeling jaarlijks uitgebracht, geven een duidelijken indruk van het belangrijke werk door den Dienst verricht, waarbij het chemisch en microscopisch onderzoek een groote rol speelde¹²⁾). Reicher had daarbij vele jaren de gewaardeerde medewerking van den assistentscheidkundige J. C. Berntrop.

Niettegenstaande zijn drukke werkzaamheden onderhield Reicher vele jaren het contact met de Universiteit van Amsterdam door zijn privaat-docentschap voor analytische chemie, in het bijzonder de microchemie. Dat hij een uitnemend fotograaf was, die ook uitblonk op het gebied der microfotografie, zij hier nog vermeld. Na zijn pensionneering (1921) wijdde hij zich nog jaren lang aan die kunst, zooals kennismeming van de tijdschriften op dat gebied doet zien.

Het 25-jarig bestaan der Nederlandsche Chemische Vereeniging, waarvan hij den bloei in haar organen bleef volgen, mocht hij in goede gezondheid herdenken en op 13 Juli 1933 kon ik hem gelukwenschen met zijn 50-jarig doctoraat¹³⁾.

Het laatst sprak ik Reicher op 26 November 1942. Ik trof hem aan in een rusthuis te Amsterdam, zittend tusschen zijn piano en zijn schrijftafel, waarop eenige romans lagen. Muziek en belletrie hadden nog een groote bekoring voor den 85-jarige. Met verontwaardiging toonde hij mij zijn persoonsbewijs, voorzien van een J. Sedert hij bovendien de „ster" moest dragen, had hij zich huisarrest opgelegd. Hij liep trouwens moeilijk. Korten tijd te voren — zoo vertelde hij — hadden twee Duitschers hem bezocht, die na kennismeming van de doktersattesten tot het besluit kwamen hem niet rust te zullen laten. Daarna waren echter twee Nederlandsch sprekende mannen gekomen, die mededeelden dat zij hem, ook al kon hij haast niet loopen, wel weg zouden halen.

Dit gebeurde inderdaad op 17 April 1943, den dag na zijn 86sten verjaardag. In het gebouw van „De Hollandsche Schouwburg" in de Plantage, waarheen hij met vele lotgenooten was vervoerd, werd hij in de ziekenkamer opgenomen; twee dagen later verhuisde hij naar de ziekenbarak te Westerbork.

Ir. J. H. van Epen, Reicher's pleegzoon, sprak reeds op Zondag 18 April met Prof. van Dam, den secretaris-generaal van het Departement van Onderwijs. Deze zeide dat Reicher op de lijst voor Barneveld had behooren te staan, maar die lijst was gesloten. Hij gaf een introductie mede voor de Zentralstelle für Jüdische Auswanderung te Amsterdam. Daar kreeg Ir. van Epen van den kapitein Aus der Fünfte te hooren, dat deze bevel had ontvangen, het Jodenvraagstuk „restlos" op te lossen. Met een aanbeveling van Burgemeester Voute wendde hij zich toen, maar tevergeefs, tot den majoor S.S. in de Euterpestraat Lages en den Beauftragte voor Amsterdam. In beide gevallen bleek Aus der Fünfte tegen te werken. Ook stappen, gedaan bij de Haagsche S.S., hadden geen gunstig resultaat.

Intusschen was Reicher in oostelijke richting

vervoerd, waarschijnlijk naar Auschwitz. Nagezonden brieven en pakketten bleken onbestelbaar te zijn. Men weet wat het lot was van hen die deze martelplaats bereikten.

Wanneer bij het onderwijs in de chemie de door Reicher bepaalde overgangstemperatuur wordt behandeld, zal menige docent ook dit slachtoffer der oorlogsmisdadigers met weemoed en verontwaardiging herdenken.

W. P. JORISSEN.

Leiden, Januari 1946.

¹¹⁾ R. H. Saltet, *ibid.* 5, 521 (1908).

¹²⁾ Zie ook de mededeelingen dienaangaande in de zes deelen van het Tijdschr. v. toegep. sch. en hyg. en die in het Chem. Weekblad.

¹³⁾ W. P. Jorissen, *Chem. Weekblad* 30, 501 (1933).